

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ *

(ΜΕΛΕΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ)

Καὶ ἐν τῷ α' μὲν μέρει τῆς πραγματείας ταύτης (σ. 353 - 401), ἥτις ἀποσύρει μίαν πτυχὴν τῶν ὀργίων τῶν ἐν παρασκηνοῖς τετανομένων πρὸς κατάληψιν θέσεώς τινος ἐν τῷ ἀνωτάτῳ τῶν Μουσῶν τεμένει διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμιτοῦ μέσου, δριμύως ὁ Λυκούργος ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ μνηστικοῦ φίλου αὐτοῦ Ῥομπότου καὶ μικροχόλως στιγματίζει αὐτοῦ τὸ ὕπουλον τοῦ χαρακτήρος, τὸ διπρόσωπον καὶ παλίμβουλον καὶ ἰδίᾳ τὸ φιλοψευδὲς καὶ φιλόσογον· ἐν δὲ τῷ β' μέρει «ἐπειδὴ ὁ Ῥομπότης ἔγραψεν, ὅτι ἐκ φόβου καὶ δειλας ὁ Λυκούργος ἐπαλινώδησε, παρατίθησιν οὗτος τὴν σχετικὴν περὶ θεοπνευστίας περικοπὴν (ἐξ αὐτοῦ τοῦ τετραδίου) τοῦτε α' καὶ τοῦ β' μαθήματος ἐν ἀντιπαράβολῃ πρὸς τὰ ἐν Βιβλιοκρισίᾳ δημοσιευθέντα, καὶ ἀποδεικνύει τὴν ἁρμονίαν καὶ τὸ ἀμετάβλητον τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ πρὶν τε καὶ μεθῦστερον, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι περὶ ἀποκαλύψεως τότε ὁμιλήσας ἐπεφυλάχθη νὰ εἴπῃ τι καὶ περὶ τῆς θείας ἐπιστασίας, ἣν ὁμως ὑπεδήλωσε διὰ τῶν ἐξῆς: «Πρέπει νὰ ἀποδεχθῶμεν (τὰ ἱστορικὰ γεγονότα..) ὡς ἱερά καὶ πάντιμα καὶ θεότητος μετέχοντα λόγια καθὼς ὑπὸ πνευματεμφόρων ἀνδρῶν ἐκπερόμενα»¹ συνεπλήρωσεν ὁμως καὶ ἐπεξηγήσατο σαφῶς καὶ ἀδιαφιλονεικῆτως τὰ πρῶτον λεχθέντα. Ἐφεξῆς ἀνατρέπει τὴν ἐπὶ ὀρθολογισμῷ κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν συνυφανθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ῥομπότου καὶ ἀποδεικνύει περιτράνωσ τὴν περὶ τὴν θεολογίαν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ ἔνδειαν καὶ τὸ ἀναρμόδιον εἰς τὸ ἐξελέγχειν ἄλλους· καὶ καταλήγει, «ὅτι ὁ κ. Παναγιώτης Ῥομπότης, ὁ καθηγητὴς τῆς θεολογίας, ὁ διδάσκων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τὴν δογματικὴν καὶ τὴν Χριστ. ἠθικὴν, δὲν εἶναι οὔτε καλὸς χριστιανὸς οὔτε καλὸς θεολόγος»². Ἐν τοσοῦτῳ αἱ ἰδίαι τοῦ Λυκούργου κατέκτων ἔδαφος, ἡ πολεμικὴ τοῦ Ῥομπότου προήγαγεν αὐτὰς ἐπὶ πλέον· διότι παρ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἀντιρρήσεις κατ' οὐσίαν ἀπεδείχθη οὗτος συμφωνῶν ταῖς περὶ θεοπνευστίας γνώμαις τοῦ ἀντιπάλου. «Ἡ ἐκκλησία, λέγει ὁ Ῥομπότης ἐν τῷ φυλλάδιῳ, ἐκῆρυ-

*] Συνέχεια ἐκ τοῦ Ε' Τόμου 381.

1. Αὐτ. Ἀπότισις κτλ. σ. 414. Τὴν περὶ ἐπιστασίας σιωπὴν ἐξέλαβεν ὁ Ρομπ. ὡς Ὁρθολογισμὸν: «ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκθέσεως εἶναι τῶν Ὁρθολογιστῶν, οἵτινες οὐδένα λόγον ποιοῦνται περὶ ἐπιστασίας τοῦ ἁγ. Πνεύματος ὡς οὐδένα ἐποιήσατο ὁ κ. Λυκούργος.» Φυλλάδ. σ. 8.

2. Ἀπότισις κτλ. Ἱερουσ. σελ. σ. 443.

ξεν ἔνθεν μὲν ἅπασαν τὴν Γραφὴν θεόπνευστον, ἔνθεν δὲ τὴν ἐλευθερίαν τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων· τὸ περὶ ἁρμονίας τῶν δύο τούτων ἔργων ἀπόκειται τοῖς εὐσεβοφρόνως θεολογήσοισι, καὶ ἤδη ἐθεολόγησαν πολλοί·» 1. Οὕτως ἰσχυρὸν γὰρ ἡ ἀλήθεια, κατὰ τὸν μεγ. Βασιλεῖον, ὥστε κρατεῖν πάντων τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν. Ὁ πόλεμος δὲ οὗτος ἠνάγκασε καὶ τὸν Λυκούργον νὰ ἀναπτύξῃ σαφέστερον καὶ πληρέστερον ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὰς ἰδέας αὐτοῦ, οὕτω δὲ τὸ περὶ θεοπνευστίας τῶν ἁγ. Γραφῶν ζήτημα ἔλαβε διαστάσεις καὶ ἐγένετο ζήτημα τῆς ἡμέρας ἐν τοῖς θεολογ. κύκλοις.

5. Ὁ Νικ. Παπαδόπουλος ἐξελεγχόμενος. Ἡ κλασσικὴ αὐτοῦ ἀνεπιστημοσύνη. Ἡ βιβλιοκρισία τοῦ Λυκούργου.

Τοῦ ἀγῶνος τούτου σπουδαιότατος συντελεστής ὑπῆρξεν ἐν τοῖς πρώτοις ὁ καθηγητὴς Νικ. Παπαδόπουλος ἐκ τῶν φανατικωτέρων τοῦ Λυκούργου πολεμίων· οὗτος ἐκδιδοὺς ἤδη τὸ Β' καὶ Γ. μέρος, «Εἰσαγωγὴς εἰς τὴν Ὁρθόδοξον θεολογίαν» τοῦ Ρώσσου ἐπισκόπου Βιννίσσης Μακαρίου (Ἀθήναις 1861), ἦν ἐκ τῆς Ῥωσικῆς μετήνεγκε προὔταξε μακρότατον πρόλογον (σ, γ'-νς') εἰς ἐπίδειξιν ἀκαίρου πολυμαθείας, καὶ διεκδικῶν ἀπὸ πολλοῦ νὰ ὑποκαταστήσῃ τὸν Λυκούργον εἰς τὴν καθηγητ. ἔδραν εὖρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρενεῖρη ἐνταῦθα διεξοδικώτατον κεφάλαιον περὶ θεοπνευστίας καὶ ἀποκαλύψεως (σ. ιζ'-ν') ἔνθα ἀξιωματικῶς ἀποφαίνεται «ὅτι ἐν μόνον εἶδος θεοπνευστίας ὑπάρχει, ἡ θεία ἀποκάλυψις» 2. Ὁ Παπαδόπουλος ἦτο ἐκ τῶν μᾶλλον ἐπικινδύνων ἀντιπάλων τοῦ Λυκούργου ἕνεκα τοῦ θορύβου, ὃν ἤγειρεν περὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς δεινὸς θεολόγος καὶ δογματικῶς, ἀφ' ἧς ἐν Λειψίᾳ ἐξεδίδου τὸ Α' μέρος (1858) τοῦ ὡς ἄνω συγγράμματος, καὶ ἤρχισε νὰ θεωρῆται ὡς αὐθεντία περὶ τὰ τοιαῦτα. Τὸ μεταφρασθὲν βιβλίον τῆς Δογματικῆς, ἀντικείμενον ἔχον αὐτὴν τὴν ἱεράν πίστιν ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν τῷ ἑλληνικῷ κοινῷ. Τοιαῦτα βιβλία ἀνεφαίνοντο τότε σπανιώτατα ὡς κομῆται ἐν Ἑλλάδι διὰ καὶ οἱ διάφοροι συντάχται τοῦτε ἡμερησίου καὶ περιοδικοῦ τύπου ἔσπευσαν νὰ προμηθευθῶσιν αὐτό, ἴσως ὑπὸ τῶν ἐγκαθητόντων τοῦ Παπαδοπούλου ἐλαυνόμενοι. Ζωηρὰ δὲ συναυλία διαφημιστῶν, ὧν οἱ πλεῖστοι τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ἔργου μόνον εἶχον ἀναγνώσει, αὐτὰ ταῦτα τὰ ἰδιόγραφα τοῦ μεταφραστοῦ καταχωροῦντων, ἐξύμνει διὰ πομποδῶν τίτλων τὸν νεοφανῆ ἐν τῷ ἑλληνικῷ θεολογικῷ κόσμῳ ἄστέρα· ὁ Παπαδόπουλος ἀνεκηρύττετο πρῶτανις τῆς ἐπιστήμης καὶ δεινὸς συγγραφεὺς καὶ ἑλληνιστής. Ὁ σκοπὸς τούτων ἦτο προφανής· ὁ συντάκτης τῆς «Ἀθηνᾶς» ἐπισφραγίζει τὰ ἐγκώμια ὧδε: «ὑπαρχουσῶν τοιούτων

1. Ἀπάντησις εἰς τινὰ τῶν τοῦ Ἱερομν, σ. 14.

2. Ἱερομν. σ. 332.

ἀποδεδειγμένων ἰκανοτήτων, οἷος ὁ ρηθείς, βλάπτει (ὁ ὑπουργὸς) τὴν ἑλλ. κοινωνίαν καὶ ἀδικεῖ τὴν θεολογικὴν σχολὴν μὴ ποιούμενος αὐτῶν χρῆσιν πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἐτι ἀδιδάκτων θεολογικῶν μαθημάτων»¹.

Ἡ δὲ «Φωνὴ τῆς ἐλευθερίας» ἀποκαλύπτει καλλίτερον τὸ μυστήριον «ἄπτεται πῶς καὶ τοῦ περὶ θεοπνευστίας τῆς Γραφῆς, ἀποδεικνύων ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας καὶ πάντων τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας τὸ θεοπνευστον αὐτῆς ὑπηρετῶν οὕτω μεγάλως τὴν ἐκκλησίαν ἐν ἡμέραις μάλιστα, καθ' ἃς διεστραμμένοι τινὲς τὸν νοῦν καὶ πεπωρωμένοι τὴν καρδίαν ἐτόλμησαν ν' ἀμφισβητήσωσιν»². Ἐτι λιπαρώτερον ἐξάγει τὸ ἔργον καὶ τὸν μεταφραστὴν ἢ περίφημος «Ἐφημερίς τῶν φιλομαθῶν» καὶ δι' ἄλλα μὲν ἐξαιρετα προσόντα «καὶ διὰ τὸν ἐξαιρετον καὶ πολυμαθείας καὶ διδασκαλίας καὶ εὐσεβείας γέμοντα Πρόλογον αὐτοῦ... ἐν ᾧ δι' ἀκαταμαχῆτων καὶ ἀναντιρρήτων, ὡς ἡμῖν γε δοκεῖ, μαρτυριῶν καὶ ἄλλων ἀποδείξεων, οὐ μόνον ἐκ τῶν θείων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων στηρίζει τὴν πρεσβευομένην παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν ἀναντιρρήτων ἀλήθειαν, ὅτι πᾶσα ἡ ἁγία Γραφή ἐστὶ θεοπνευστος. Πιστεύομεν ἐτι οὐδεὶς ἤδη ἀρνεῖται τοῦτο, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ δι' αὐτὸ τοῦτο περιττὴ ἢ ἐκθεσις τοῦ κ. Παπαδοπούλου.....»³. Ἄλλ' οἱ διθύραμοι οὗτοι εἰσήλασαν καὶ εἰς τὴν Βουλὴν τῶν ἐλλήνων. Ἀκούεται καὶ ἐκεῖθεν διάτορος φωνή, ὅτι «τὸ σύγγραμμα εἶναι μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του, καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἀφορᾷ ὀλόκληρον τὴν ἑλλ. φυλὴν» διὸ «προτείνει νὰ συστηθῆ στενῶς εἰς τὸν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργόν, ἵνα συστήσῃ αὐτὸ εἰς ὅλας τὰς ἡμετέρας μονὰς καὶ ἐπισκοπὰς, αἵτινες ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι τοιοῦτον λυσιτελὲς σύγγραμμα, ὡς πᾶς ὀρθόδοξος «Ἕλλην»⁴.

Περὶ τίνος ἀράγε διαίτητος καὶ ἱεροῦ παλλαδίου ἐπρόκειτο ἐνταῦθα ὅπου τοσοῦτος λιβανωτὸς ἐκαίετο καὶ τοιοῦτοι μεγαλοπρεπεῖς ὕμνοι ἠκούοντο; Περὶ ἀθλίας μεταφράσεως ἐν φράσει μακαρονιστικῇ καὶ ἀκατανοήτῃ ἐνὸς τέως ἐν Ῥωσίᾳ καὶ Γερμανίᾳ φοιτητοῦ, μόλις φελλίζοντος τὰ Ῥωσικὰ, ἧς τὸ ἀποσταλὲν ἐν Ἑλλάδι δεῖγμα ὁ μέγας Οἰκονόμος ἔκρινεν «ἐλεῖν ὃν καὶ φράσει καὶ διανοίᾳ». Ἐνουθέτει δὲ τὸν νέον Παπαδόπουλον «ἵνα μάθῃ γράμματα»⁵. Ὅταν δὲ οὗτος πακούσας ἐξέδωκε τὸ α'. μέρος τῆς μεταφράσεως ταύτης ἐν Λειψίᾳ τῇ 1858 καὶ ἀπέστειλεν ἀντίτυπον τῷ ὑπουργῷ τῆ Παιδείας, ὁ ὑπουργὸς Χριστόπουλος συμβουλευθεὶς τῷ πολλῷ Φαρμακίδῃ συνέστησε «νὰ διακόψῃ τὴν τύπωσιν, ὅπως ὠριμώτερον σκεφθῆ ἔπ' αὐτῆς μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Ἑλλάδα»⁶. Κατὰ τῆς διαβεδοημένης ταύτης μεταφράσεως ἐξηγέρθη

1. Ἱερομν. 227. 2. Ἀὐτ. 3. Ἱερομν. 229. 4. Ἀὐτ. 231. 5. Ἀὐτ. 233.

6. Ἀὐτ. 234.

φυσικῶς ἢ φιλοτιμία τοῦ Λυκούργου, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὁ μεταφραστὴς ἠθέλησε νὰ δημοκοπήσῃ καὶ εἰς θάρος αὐτοῦ, καὶ ἔγραψε τὴν ἐκτετα-
~~μένην ἐκείνην βιβλιοκρισίαν~~ (Ἱερομν. σ. 225-352) δημοσιευθεῖσαν καὶ
 εἰς ἰδιαιτέρον τεύχος, ἧς τὸ μέγιστον μέρος ἀναφέρεται εἰς τὸ περί θεο-
 πνευστίας ζήτημα, καὶ ἀποδεικνύει τὸν Παπαδέπουλον ἀμαθῆ καὶ
 ἀγράμματον, ἀδαέστατον καὶ ἀγνοοῦντα καὶ αὐτοῦς
 τοὺς κοινοτάτους δρους τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης¹.
 (Σημ. Ἡ βιβλιοκρισία διαιρεῖται εἰς δύο μέρη: α' χωρὶα κακῶς μετα-
 πεφρασμένα 2· β' χωρὶα ἐξ ὧν καταφαίνεται ἡ περί τὰ ἑλληνικὰ ἀμά-
 θεια τοῦ μεταφραστοῦ (σ. 252-259). π. χ. νεφέλιον στήλον (ἀντὶ στυ-
 λον νεφέλης), ἐνωτὰς (ἀ. οὐνίτας), κοινωνητὰς (ἀ. Σοκινιανούς), ἡμινυ-
 κτικὸν (μεσον.), πλείω εὐεργεσίας, ἀσχολεῖν νθεράς ἐργασίας, καθαρὸν
 λογικὸν (ἀ. λόγον), υγιείας αἰσθήσεις, φανήθειαν, μαχηφόρον (ἀ. μαχαι-
 ριφόρον), χρήται μέσων, ἀνειλάτε, σεαυτοῦς, ἐπίχυσις μολυβδῆ (ἀ. μο-
 λυβδου) ἐλέγχω ἐπὶ τι, δακρυεῖς ἀρχαῖαι ἀγγελίαι (ἀ. μαρτυραὶ), φαν-
 τασιοκοπίας, μονοφυσίτας, ἀναντηρηρητότης, οἱ ποιμένες οὐ δεῖ ἀναγι-
 νῶσκειν κ. ἄ. Ἐκ τούτων τῶν ἀνελληνίστων λέξεων καὶ φράσεων κατα-
 φαίνεται τὸ περί τὸν ἑλληνα λόγον ἀνάπηρον τοῦ Παπ. Πλὴν τούτων
 καὶ ἡ φράσις λίαν κακόζηλος (κράμα ἀρχαϊσμοῦ καὶ δημοτικισμοῦ), δια-
 στρέβλωσις καὶ κολόβωσις Γραφ. χωρίων εἰλημμένων ἐκ τοῦ Ρωσικοῦ
 (σ. 259-261) καὶ πλείστοι ἀραλείψεις (σ. 261 ἔ.)

Ἄλλ' ἐφ' ᾧ ἰδίως ὑπὸ τοῦ τύπου τόσῳ μεγαληγῶρος ὁ Παπαδό-
 πουλος ἐξεθειάσθη εἶναι τὸ Προσίμιον, ἔργον ἴδιον καὶ πρωτότυ-
 πον χάριν ἐπιδειξέως γραφέν, ἔνθα καὶ κατὰ τοῦ Λυκούργου ἐπιτίθεται
 τοῦτο ἐξῆρην ὁ τύπος «ὡς ἐξαίρετον καὶ πλήρες πολυμαθείας» ἔνθα συ-
 στηματικώτατα «καὶ ἔνοιαι ἐν στενῇ κείνται ἀλληλουχίᾳ καὶ οὐδεμία
 ὑπάρχει ἀσυναρτησία» 3. Καὶ ὁμοῦς ὁ Λυκούργος ἀπέδειξε καὶ αὐτὸ κα-
 κὸν συνονθύλευμα, ἀσυναρτησιῶν, ἀνακολουθιῶν καὶ συγχύσεως κατὰ με-
 στον, ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς προδίδωσι παντελῆ ἀγνοίαν τοῦ μετὰ χεῖρας
 θέματος⁴ ὡς κλασσικὸν παραδ. τὸν ὄρισμὸν τῆς ἐγκυκλοπαιδείας «ἐγ-
 κυκλ. τῆς χριστιανικῆς θεολογίας ἢ συστηματικῆ ἔστιν ἐκθεσις τῆς τε
 ἐνότητος καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν θεολ. κλάδων καὶ ὁ τούτων ἀπ' ἀλλή-

1) Ἱερομν. σ. 235. Ποδγ. πὸν ἀγιασμὸν τάσσει ἐν τοῖς μυστηρίοις Μερ. Β' σ. 369.

2. Αὐτ. σ. 238-264. Ἴδε ἰδίως τὰ ἐν σελ. 239, 241, 243, 244, 248, 250 ἀξιό-
 λογα χωρὶα, ὁ κ. Μπαλᾶνος δὲν ἔλαβε τὸν κόπον νὰ διέλθῃ τὴν βιβλιοκρι-
 σίαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ προλόγου (σ. 235 καὶ 265) ἔσταχυολόγησέ τινα κύρια μόνον
 ὀνόματα Θεολ. Α' 54.

3. Ἱερομν. 2^{ος} 5.

4. Αὐτ., 265-280.

λων χωρισμός». ¹ Ἐνότης καὶ χωρισμός! Τὸ δὲ πικραδωτότερον, ὁ τοιαύτην ἀνοιαν καὶ αἰγυγαίαν πλάσγων φρενῶν ἀπετόλμησε νὰ ἐξελέγξῃ καὶ νὰ διορθώσῃ τὸν Λυκοῦργον! Οὕτω ἐν σ. κθ' πλάγιως προσβάλλεται αὐτὸν εἰς τὰ καιριώτατα. «Ἐνταῦθ' ἄν τὸν περὶ τοῦ θεοπνεύστου τῶν ἱερῶν γραμμῶν . . . λόγον καταπαύσασιμεν, ἄλλοτε, περιστάσεως δοθείσης, πλεῖω ἔχοντες εἰπεῖν. Ἄλλ' ἵνα τοὺς τὴν ἀκοὴν κνηθομένους, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τοῦ Σωτῆρος τὴν ἀκοὴν ἀποστρέφονται, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους καὶ τὰς ἀλόγους τῶν κалуομένων λογιστῶν, φυσιστῶν καὶ ὑπερφυσιστῶν ² γνώμας ἐκτρεπομένους, τῆς πλάνης προφυλάξωμεν, φέρε ἐν κεφαλαίῳ τὴν περὶ τοῦ θεοπνεύστου διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας μέχρις ἡμῶν διαγράψωμεν». Τοιοῦτοι ἐν ὀλίγοις ἐχημάτισαν οἱ δύο περίφημοι ἀρχηγοὶ τῆς κατὰ τοῦ Λυκοῦργου «χρηστῆς» ἐκείνης «συμμορίας» οἵτινες ὡς ὄπλα ἔχοντες τὸ ψεῦδος καὶ τὴν συκοφαντίαν προῆλθον εἰς μέσον ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας κοπιτόμενοι καὶ ἐκτομίζοντες πᾶσαν ἀνομίαν κατὰ τοῦ δικαίου καὶ ἀσεβείαν, περὶ ὧν ἐπιτυχέστατα λέγει ὁ Φαρμακίδης. «Οἱ ἄνθρωποι καλύπτουσι συχνάκις τὴν ἐσχάτην κακίαν καὶ κακοῦθειαν ὑπὸ σεμνότατα ὀνόματα ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦ ζήλου τοῦ Θεοῦ συκοφαντοῦσι, διαβάλλουσι, καταδιώκουσιν εὐσεβεῖς, ὡς ἀσεβεῖς καὶ καίουσι ζῶντας ὡς ἀθέους, τοὺς Θεοὺς πιστεύοντας καὶ λατρεύοντας, καὶ δοκοῦσιν ὅτι προσφέρουσι θυσίαν εὐπρόσδεκτον καὶ εὐάρεστον εἰς τὸν Ὑψίστον Θεόν Ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς εὐσεβείας καταφρονοῦσιν ἀσεδῶς καὶ ὄσιον καὶ δίκαιον καὶ τίμιον. Τόσον ἀσεδῶς περιπαίζονται καὶ ὀνόματα καὶ πράγματα» ³. Ἄλλ' οὐδὲν κακὸν ἀμιγῆς καλοῦ. Ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν Γιγάντων, προῆλθεν ἡ ἀρμονία τῶν φυσικῶν στοιχείων, ἡ θαυμασία αὕτη τοῦ σύμπαντος μορφή' καὶ ἐκ

1. Αὐτ. 270. Κατὰ τὸν μακ. Φιλ. Παπαδόπουλον «Ἡ ἐγκυκλ. τῆς θεολογίας ἐκτίθηεν τὸν ὀργανισμόν καὶ τὸ σύστημα αὐτῆς περιγράφουσα μὲν τὴν ἐπιστήμην κατὰ τὴν θεμελιώδη ἔννοιαν καὶ τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰς θύραθεν ἐπιστήμας ἐκτιθεῖσα δὲ καὶ τὰ συστατικὰ αὐτῆς μέρη γενετικῶς καὶ ἀποδεικνύουσα τὸ ἐνιαίον αὐτῆς σύστημα». (Ἐγκυκλ. τῆς θεολογίας 1909 σ. 6-7).

2. Οὕτω μεταφράζει τοὺς ὄρους rationalist, naturalist καὶ supernaturalist. ἴδ. πρόλογον τοῦ Α'. μερ. σ. X-XI Ἐνταῦθα ὁ Παπαδ. θέλων νὰ ἐξελέγξῃ τὸν Λυκ. καὶ νὰ παρουσιάσῃ αὐτὸν ὡς τυφλῶς ἀκολουθοῦντα τοὺς νέους αἰρεσιάρχας τῆς Γερμανίας περιπίπτει εἰς πλήρη ἀντίφασιν διότι οἱ μὲν ὀρθολογισταὶ οὐδὲν ἀποδέχονται ἀντικείμενον τῷ ὀρθῷ λόγῳ, οἱ δὲ φυσικοὶ οὐδὲν ὅ,τι μὴ ὑπάρχῃ ἐν τῇ φύσει. ἐνῶ τούναντίον οἱ ὑπερφυσικοὶ ἀποδεχόμενοι τὰ ὑπὲρ φύσιν στοιχεῖα τῇ θείᾳ ἀποκαλύψει ὡς καὶ ἡ καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία. Πῶς ἦτο δυνατόν λοιπὸν ὁ Λυκ. ὑποστηρίζων τὴν θείαν ἀποκάλυψιν νὰ ἐκτρέπῃται καὶ ἐπὶ τὰς ἀλόγους γνώμας τῶν λογιστῶν καὶ φυσιστῶν!

3 Περὶ Ζαχαρίου ὑπὸ Βαραχίου σ. 110.

τοῦ ἀγῶνος τούτου προέκυψε ἐν τῶν καλλιστευμάτων τοῦ Λυκουργείου καλάμου, ἔπερ ἀρκετὸν φῶς ἐπέχυσεν εἰς τὸ ἐπίδικον περὶ τῆς θεοπνευστίας τῶν ἁγ. Γραφῶν ζήτημα.

6. Αἱ δύο γινώμαι τῶν θεολόγων. Θεοπνευστία κατὰ λέξιν καὶ θεοπνευστία εἰς τὰ ὑπερφυσικὰ μόνον. Ἡ γνώμη τοῦ Λυκουργίου. Ἡ οὐδετερότης τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐνδείκνυται. Ἡ θεοπνευστία τῆς Κ. Α. Πνευματομάχοι.

Εἰσηγούμενοι περὶ τοῦ σπουδαιστάτου τούτου ζητήματος θεωροῦμεν ἐπάναγκες, ἵνα προτάξωμεν τοὺς λόγους, οἵτινες ἠνάγκασαν τὸν Λυκουργὸν νὰ θίξῃ αὐτό.

«Ὁμιλῶν, λέγει, ἐν τῷ μαθήματι τῆς θεολ. ἐγκυκλοπαιδείας περὶ ἀποκαλύψεως ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ κάμω λόγον καὶ περὶ θεοπνευστίας ἐν γένει, καὶ νὰ παρενείρω ὡς ἐν παρόδῳ ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς θεοπνευστίας τῶν ἁγ. Γραφῶν. Κατ' ἐμὴν γνώμην δὲν ἤρκει μόνον νὰ ὀρθοθετήσω κατὰ σειράν γραφικὰς τινὰς ἐρήσεις καὶ μαρτυρίας τῶν ἁγ. Πατέρων ἐν αἷς ἀνεκρηρύττετο τὸ θεόπνευστον τῶν ἁγίων Γραφῶν ¹, ἀλλ' ἔχων ὑπ' ὄψιν, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τῆς φερομένης αὐστηρᾶς θεολόγων τινῶν δοξασίας, ὅτι τὸ πνεῦμα ἅγιον καὶ αὐτὰ ἐλάχιστα μέχρι κεραίας ὑπηγόρευσε τοῖς πνευματοφόροις ἀνδράσιν, αὐτοὶ δὲ οὐδὲν πλέον ἦσαν, ἢ ἀπλατὴ μηχαναί, πλεῖσται ἀναφύονται δυσκολαί ὡς πρὸς τὴν λύσιν διαφόρων πραγμάτων, καὶ οἱ ἐναντίοι ἐντεῦθεν λαμβάνοντες ἀφορμὴν προσβάλλουσι καθ' ὀλοκληρίαν τὴν θεοπνευστίαν τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ταῦτα, λέγω, ἔχων ὑπ' ὄψιν ὤφειλον νὰ ὑποδείξω εἰς τοὺς μαθητὰς ἀρχὴν τινα, καθ' ἣν ἡδύναντο εὐκολώτερον νὰ ἐπιλύσωσι τὰς εἰρημένους δυσχερείας καὶ νὰ ἀντικρούσωσι τὰς ἐνστάσεις τῶν ἐναντίων. Τίς ἡ ἀρχὴ αὕτη; ἡ ἀρχή, τὴν ὁποίαν καὶ πολλοὶ τῶν πατέρων ἀποδεχόμενοι φαίνονται, καὶ πάντες οἱ μετὰ λόγου καὶ ἐπιστήμης θεολογοῦντες, οὐχὶ οἱ ὀρθολογισταί...Εἶναι δὲ ἡ ἀρχὴ αὕτη· ὅτι πρέπει νὰ γείνη ἡ διάκρισις ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ τῶν θείων καὶ αἰωνίων ἀληθειῶν καὶ ὅτι αἱ μὲν θεταὶ καὶ αἰώνια ἀλήθειαι μετεδόθησαν εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀνδρας διὰ θείας ἀποκαλύψεως, καὶ ἀποτελοῦσι τὸν ἰδιαζόντως λόγον τοῦ Θεοῦ, τὰ δὲ συνεκφερόμενα μετ' αὐτῶν πράγματα κατέγραφον οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς, ὡς ἐγίνωσκον, κινήσει πάντοτε τοῦ θείου Πνεύματος» ².

Ἐνταῦθα ἀποφαίνεται ὁ Λυκουργὸς περὶ τῆς ἀνάγκης εἰς ἣν εὐρί-

1. Ἐνταῦθα ὑπαινίττεται τὸν Παπαδόπουλον, ὅστις ἐν τῷ Προομίῳ πραγματευόμενος περὶ θεοπνευστίας, οὐδὲν καινὸν παρουσίασεν, εἰ μὴ σχετικὰ τινὰ χωρία τῶν Πατέρων ἀντιγράφας αὐτὰ ἐκ τῶν Δογματικῶν τῶν Εὐρωπαϊῶν καὶ δὴ τοῦ Neander.

2. Ἱερογ. «Ἀπότισις κτλ» σ. 375-6.

σχεταὶ ὁ ὀρθόδοξος θεολόγος, ἢ νὰ συμφωνήσῃ τοῖς ἀστηροῖς θεολόγοις, τοῖς ἀποδεχομένοις τὴν θεοπνευστίαν μέχρι λέξεων καὶ κεραίας, ὁπότε πρὸς ἐξηγήσιν τῶν χωρίων τῶν πρὸς τὴν ἀκατέστη ἐκδοχὴν τῆς θεοπνευστίας ἀντιμαχομένων ἔχει πρὸς μυρίας νὰ παλαίῃ καθ' ἑκάστην δυσχερείας· διότι ταῦτα ἀκριβῶς τὰ χωρία προβάλλουσιν οἱ ὑπεναντίοι, ἕνα καθ' ὀλοκληρίαν ἀρνηθῶσι τὸ θεοπνευστον τῶν Ἀγ. Γραφῶν, ἢ νὰ ἐπινοήσῃ ἄλλην ἀρχὴν αἴρουσιν τὰς δυσχερείας ταύτας καὶ τὸ κύρος τῶν Ἀγ. Γραφῶν ἐξασφαλίζουσιν καὶ ὡς ἀρχὴν τοιαύτην προτείνει τὴν διάκρισιν τῶν θείων καὶ αἰωνίων ἀληθειῶν ἀπὸ τῶν συνεχερομένων αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἱερῶν συγγραφῶν διαφόρων πραγμάτων καὶ εἰς τόπον καὶ χρόνον ἀναγκαζμένων. Ἡ ἐκκλησία δυστυχῶς οὐδένα περὶ τοῦτου ὄρον ἐξέθεκεν, οὔτε αἰγνώματι τῶν πατέρων συμφωνοῦσιν, ὥστε νὰ ἀποτελέσωσι γνώμονα καὶ κανόνα τῆς πίστεως ἕπερ εἶναι σοβαρὰ ἔλλειψις, καὶ πηγὴ διαφόρων αἱρέσεων ἕν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ νεωτέρᾳ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τοιαύτων ἰσχυρῶν ἀντιρρήσεων, αἵτινες ἤρχισαν νὰ κλονίζωσι αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς πίστεως. «Ὁμοιογεῦσιν ἔνιοι, λέγει εἰς τῶν ἀπολογητῶν τῆς θειότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ Ἄγγλος Ἰενύσιος, ἔτι δύναται νὰ δοθῇ μία θρησκεία, λέγουσιν ἕμεις, ἔτι ἡ τοιαύτη θρησκεία δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι ἐκείνη, ἐποῦ εἰς τὰ βιβλία τῆς Π. καὶ Ν. Διαθήκης περιέχεται· διότι εὐρίσκονται ἐν αὐταῖς σφάλματα, ἀντιλογίαι, ἱστορίαι μυθώδεις, πράγματα ψευδῆ τε καὶ ἀφιλόσοφα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκ τῆς πηγῆς ἀπάσης καὶ ἀπάσης ἀληθείας ν' ἀναβρῶσιν»². Τοιαῦτα ἀντιτείνονται οἱ νέοι τῆς τῶν Ἀγ. Γραφῶν θεοπνευστίας πολέμιοι, ὧν ἀρχηγὸς ὁ φιλόσοφος Σπινόζας καὶ τοῦτο διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διακρίνωσιν τὸ ἐν αὐταῖς ἀνθρώπινον, τὸ ἐξ ὑποκειμένου στοιχείον, καὶ τὰ ἐπουσιώδη καὶ δευτερεύοντα, ἀπὸ τῶν οὐσιωδῶν καὶ κυρίων ὅπερ ἔπαθον καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς καὶ οἱ ὀπαδοί, αἵτινες ἡ διέφθειρον τὰς Γράφας, ὅπως ὑποστηρίζωσι τὴν ἑαυτῶν πλάνην «οὐ γὰρ πιστεύουσιν ἀγίῳ Πνεύματι λελέχθαι τὰς θείας γραφάς», λέγει ὁ Εὐσέβιος, ἢ «ἀνέμου καὶ ἀθέου διδασκαλίας προφάσει» ἠρνοῦντο τε-

1. «Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο, λέγει ὁ Τολστόης, συνίσταται εἰς τὸ ὅτι, ἐνῶ πᾶσαι (αἱ Χριστ. θρησκείαι) μᾶς παρουσιάζουσι τὰς ψευδεῖς αὐτῶν ἐρμηνείας ὡς τὴν τελευταίαν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, οὐδέποτε αὐταὶ ἐφρόντισαν νὰ καθορίσωσι ῥητῶς καὶ κατηγορηματικῶς τίς ἡ οὐσία καὶ ἔννοια τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, τὴν ὁποίαν διατείνονται, ὅτι συνεχίζουσι καὶ τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι Χριστιανικὴν διδασκαλίαν». (Τὰ Εὐαγγέλια μετάφρ. Ζησίδη ἐκδ. Φέξη, 1910, σ. 16).

2. Σπαρτίον ἐντίκτον ὑπὸ Εὐγ. Βουλγάρωος σ. 74

λειώς τὸν Νόμον καὶ τοὺς Προφῆτας¹, καὶ αἱ Ἀνομοιοὶ ἢ Εὐνομίαν οὐκ ἀμφισβητήσαντες καὶ οὗτοι τὸ θεόπνευστον τῶν ἁγ. Γραφῶν. Κατὰ τούτων πάνοπλοι μετὰ δυνάμεως λόγου καὶ ἀκαταμαχῆτων ἐπιχειρημάτων ἀντεπεξήλθον οἱ τρεῖς Καππαδόκai. «Τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος οἱ θεοφορούμενοι τῶν ἁγίων ἐμπνέονται, ἀπερήματο δ' Νύσσης Γρηγόριος, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα Γραφή θεόπνευστος λέγεται, διὰ τὸ τῆς θείας ἐμπνεύσεως εἶναι τὴν διδασκαλίαν εἰ περιαιρεθεῖ τὸ σωματικὸν τοῦ λόγου ἢ προκάλυμμα τὸ λειπόμενον Κύριός ἐστι καὶ ζωὴ καὶ πνεῦμα»². Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ εὐγλωττίας ἐν τοῖς 12 «Περὶ ἀκαταλήπτου, πρὸς Ἀνομοίους» λόγοις αὐτοῦ κατεκεραύνωσε τὴν ἀθυροστομίαν τῶν τοιούτων αἵρετικῶν 3.

1. Ἐκκλ. Ἱστορ. V, 28, 8—9.

2. Κατὰ Εὐνομ. λογ. ζ'. Ὁ μεγ. Βασίλειος τῇ αἰτήσει τοῦ Ἀμφιλοχίου ἔγραψε ἐκτεταμένον «Περὶ τοῦ ἁγ. Πνεύματος» σύγγραμμα ἐκ 30 κεφαλαίων κατὰ τοῦ Εὐνομίου. Μονογραφίαν ἐξέδωκεν ὁ Klose: Geschichte des Eunomius, Kiel, 1883.

3. Ὁ Ρώσος Δογματικὸς Μακάριος περὶ Θεοπνευστίας τῶν ἁγ. Γραφῶν καὶ τῶν ἀμείσων περὶ αὐτῆς ἀποδείξεων ὁμιλῶν ἀποφαίνεται, ὅτι αὐταὶ «δὲν ἀπτονται σαφῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης, οὐδὲ τῆς ἁγ. Γραφῆς ἀπάσης» (Εἰσαγ. εἰς τὴν Ὁρθ. Θεολ. Β' σ. 116). Τούτω ἀκολουθῶν καὶ ὁ Λυκ. εἶπεν: «Περὶ τῆς θεοπνευστίας τῆς Π. Διαθήκης ῥητὰς ἔχομεν ἀποφάνσεις, πρῶτον μὲν αὐτῶν τῶν Θεοπν. συγγραφέων, βεβαιούντων, ὅτι ἐπιταγὴ τοῦ Θεοῦ ἔγραφον, εἶτα δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ἱ. ἀποστόλων ἐπικυροῦντων τὸ θεόπνευστον τῆς Π. Διαθήκης. Περὶ τῆς Θεοπν. τῆς Κ. Διαθήκης οὕτω ἔρητας ἀποφάνσεις δὲν ἔχομεν αὐτῶν τῶν ἱερῶν συγγραφέων. καθόσον οὔτε ὁ εἰς μαρτυρεῖ περὶ τοῦ ἐτέρου, ὅτι κατὰ θεῖαν ἔγραψεν ἐμπνευσιν, οὔτε οἱ ἱεροὶ ἄνδρες λέγουσιν ὠρισμένως, ὡς οἱ τῆς Π. Δ. συγγραφεῖς, ὅτι ἐπιταγὴ ἔγραφον τοῦ Θεοῦ, ἐκτὸς μόνον τοῦ συγγραφέως τῆς Ἀποκαλύψεως πολλάκις ἐπαναλαμβάνοντος «ὃ βλέπεις γράψον εἰς βιβλίον» (Ἱερομν. σ. 288 σημ.) καὶ ἀναφέρει ἐμμέσους τινὰς ἀποδείξεις. Ἀλλὰ ἔχομεν ἀνάγκην ἀποδείξεως, ὅταν πιστεύωμεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς Θεὸς ἀληθινὸς ἐδίδαξεν ὅλους θεῖαν διδασκαλίαν, «οἱ ἐν αὐτῷ κατοικεῖ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς;» (Κολ. 2,9). Αὐτὸς ὁ θεὸς «πάλαυ λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν οὐρῶν» (Ἐβρ. 1,1). Αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐμφυσῆσας τοῖς Ἀποστόλοις εἶπεν: «Λάβετε πνεῦμα ἅγιον» (Ἰωάνν. 20,22), καὶ ὅπερ ἐπαγγελάμενος, ἵνα ὡς Παράκλητον πέμψῃ, ὅπως διδάξῃ αὐτοὺς καὶ ὑπομνήσῃ πάντα, ἃ εἶπεν αὐτοῖς (αὐτ. 16,12,13,14,26) ἐξέχεεν τὴν Πεντηκοστὴν ἐν εἶδει πυρῶν γλωσσῶν [Πράξ. 2,2]. Ἀλλὰ μὴπως καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι δὲν κηρύττουσι διαρρηθῆν, ὅτι ὁ λόγος καὶ τὸ κήρυγμα αὐτῶν «οὐκ ἐν πειδοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει Πνεύματος καὶ δυνάμεως . . . ἐν δυνάμει Θεοῦ» [Α' Κορ. 2,4], καὶ ὅτι λαλοῦσι «σοφίαν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην» [αὐτ. 7] καὶ ὅτι ἀπεκάλυψεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ οὖς οὐκ

~~7. Τὸ ἀντιλεγόμενον τῶν χωρίων τῆς ἀγ. Γραφῆς. Δεινὰ
 παραπλανήματα. Ἡ ἐπέθεσις ἀλληγορίας Ὁ Ὀρθολογισμὸς.
 Ἡ περὶ θεοπνευστίας γνώμη τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν.~~

Ἄλλ' ἵνα φθάσωσιν οἱ πνευματομάχοι οὗτοι εἰς τὴν τελείαν ἀθέτη-
 σιν καὶ ἄρνησιν τῆς θεοπνευστίας τῶν ἀγ. Γραφῶν εἶχον ὡς προδρόμους
 καὶ εἰσηγητὰς τῆς ἀσεβοῦς ταύτης τόλμης ἄλλους αἰρετικούς κατὰ τὸν
 Β' αἰῶνα ἀναφανέντας, οἵτινες ἐκ τῆς περὶ τὴν ἐξηγήσιν δυσνοήτων
 τινῶν χωρίων ἀμηχανίας ἀπετόλμησαν νὰ διακρίνωσι τὰ τῆς Π. Διαθή-
 κης εἰς μέρη ἀληθῆ καὶ εἰς μέρη ψευδῆ, ὡς βλέπομεν ἐν
 τοῖς ψευδοκλημεντίοις. «Τῶν Γραφῶν, ἃ μὲν ἐστὶν ἀληθῆ, ἃ δὲ ψευδῆ·
 διὸ καὶ ὁ Κύριος εἶπε: «γίνεσθε δοκιμοὶ τραπεζίται» εἰς τοῦτο δὲ καὶ
 ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ τῆς ἀληθείας προφήτης Χριστός, ὅπως δι-
 δάξῃ ἡμᾶς διακρίνειν τὰ θεῖα τῶν σατανικῶν, τὰ ἀληθῆ τῶν ψευδῶν ἐν
 ταῖς Γραφαῖς. Ψεῦδος δὲ τοῦ πονηροῦ ἐστίν, ὅτι ὁ Ἀδὰμ ἤμαρτε καὶ
 τοῦ παραδείσου ἐκβέδληται, ψεῦδος ἐστίν, ὅτι ὁ Νῶε ἐμεθύσθη, ψεῦδος,
 ὅτι ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰακώβ καὶ ἄλλοι τῆς ἀληθείας προφῆται: πολλὰς ἔσχον
 γυναῖκας· ψεῦδος, ὅτι ὁ Μωϋσῆς τὸν Αἰγύπτιον ἐφόνησε καὶ τοῦ Ἰσθῶρ
 τὴν γυναῖκα ἐγγημεν.... ψεῦδος ἐστὶ πάντα ὅσα περὶ Θεοῦ ἐν ταῖς Γρα-

ῆκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» ; [αὐτ. 9] ταῦτα καὶ τὰ τοι-
 αῦτα ὁ Λυκ. δὲν θεωρεῖ ἄμεσον ἀπόδειξιν (!) ἀλλὰ τόσῳ ἰσχυρά, ὅσῳ καὶ ἂν
 αὐτοὶ οἱ ἀποστόλοι ζητῶς ὁμολογοῦν, ὅτι ἔγραφον ἐπιταγῇ τοῦ Θεοῦ ('Ιε-
 ρομν. σ. 288). Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπιταγὴ Θεοῦ τὸ ὅτι ζητῶς ὁμολογεῖ ὁ Παῦ-
 λος «... τὸν λόγον αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ) ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπιστεύθη ἐγὼ κατ'
 ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ» (Τιτ. 1,3, καὶ ἀλλαχοῦ) ; Διὸ καὶ πελαγο-
 ρησιασμένως ἀποφθέγγεται ὡς ἀπὸ μέρους πάντων τῶν ἀποστόλων : «ἡμεῖς
 δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα
 εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, ἃ καὶ λαλοῦμεν οὐκ ἐν διδακτοῖς
 ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς Πνεύματος ἁγίου» (Α' Κορ.
 2,12). Καὶ εἶναι ἡ σοφία ἐκεῖνη, ἣν ὑπέσχετο καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ «ἣ
 οὐ δυνήσονται ἀντιλεῖν, οὐδὲ ἀνπιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι» (Λουκ. 21,15)
 καὶ περὶ ἧς ἐνθαυρόνων αὐτοὺς ἔλεγεν : «Οὐ γὰρ ἔστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες
 ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦμεν ὑμῖν» (Ματθ. 10,20). Ἐντεῦ-
 θεν καὶ Γρηγόριος ὁ θαυματουργὸς εἶπεν : «Ὅταν ἀναγινώσκῃται τὸ Εὐα-
 γέλιον ἢ Ἀποστολικὸν μὴ προσχῆς τῇ βίβλῳ ἢ τῷ ἀναγινώσκοντι, ἀλλὰ
 τῷ ἅπ' οὐρανῷ φθεγγόμενῳ Θεῷ» ('Ὁμιλ. Β' εἰς τὸ Εὐαγγ.) καὶ ὁ Εὐσέ-
 βιος περὶ τῶν Ἀποστόλων. «... τὴν δὲ γλώτταν ἰδιαυτέοντες, τῇ γε μὴν
 πρὸς τοῦ Σωτῆρος αὐτοῖς δεδωρημένη θεῖα καὶ παραδοξοποιῶ δυνάμει θαυ-
 ροῦντες... τῇ δὲ τοῦ θείου Πνεύματος συνεργῶντος αὐτοῖς ἀποδείξει...
 χρώμενοι τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τὴν γινώσιν ἐπὶ πᾶσαν κατήγγειλαν τὴν
 οἰκουμένην.» ('Ἐκκλ. Ἱστορ. ΙΙΙ, 24,3).

φαις ἀνθρωποπαθῶς εἶρηται ¹ » Χάριν τῶν ἀνθρωποειδῶν τοῦ
 τῶν χωρίων τῆς ἀγ. Γραφῆς, ἅτινα πάντα ἀσυμβίβαστα καὶ ἀπρο-
 σδηγούσα πρὸς τὴν ἐκδοχὴν τῆς ὑπαγορεύσεως τοῦ ἀγ. Πνεύματος
 ἐκρίνοντο, καὶ ἵνα τοὺς θεοπρεπεῖς συγγραφεῖς ἀδιαπτώτους καὶ πάσης
 ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας ὑπερτέρους ἐμφανίσωσιν, ἀπεκρίθησαν οἱ ἀνόσιοι
 νὰ διαβάσωσιν εὐτως ἀσεβῶς τὸ κύρος καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ κειμένου
 τῶν ἀγ. Γραφῶν ! Πρὸς ἀποσκοράξιον τῶν ἐκφρόνων τούτων παραχαρα-
 κτῶν καὶ βεβηλωτῶν τῆς ἀγ. Γραφῆς καὶ συμβιβασμὸν τῶν ἀσυμβιβά-
 βάστων πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς κυρίως θεοπνευστίας ἐν πᾶσι τοῖς μέρεσιν
 αὐτῆς, ἐγένετο, φρονῶ, καὶ ἡ τοσαύτη κατὰ χρῆσις τῆς ἀλλη-
 γορίας ὑπὸ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς. Αὕτη προσπαθεύσα νὰ
 ἐξαυλώσῃ καὶ ἀποπνευματίσῃ πάντα τὰ χωρία τῆς
 ἀγ. Γραφῆς ἐπεζητεῖ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἱστορικοῖς καὶ κοινοτάτοις τοῦ
 ἀνθρωπίνου βίου πράγμασι, τοῖς ὑπὸ τῶν ἱερῶν συγγραφέων συνεκφε-
 ρεμένοις, νὰ ἀνακαλύπτῃ τὸ μυστικὸν καὶ πνευματικὸν νόη-
 μα δι' ἀλληγορίας καὶ τολμηροτάτων, ἐναντίον τοῦ γράμματος,
 μεταφορῶν. Οὕτως ὁ ἡγέτης τῆς ἐρμηνευτικῆς ταύτης ἀρχῆς, ὁ περι-
 πυστος Ὁριγένης, ἀπεπλανήθη καὶ ἐξέπεσε τῆς Ὁρθοδοξίας ἀνα-
 ζητῶν καὶ θηρεύων πανταχοῦ τὸ δογματικὸν καὶ ὑψηλόν, διότι κατ'
 αὐτὸν πολλὰ τῶν τοιούτων χωρίων εἶναι « ἔσον ἐπὶ ῥητῶν οὐκ ἀληθῆ,
 ἀλλ' ἄλογα καὶ ἀδύνατα » ² καὶ ἀνευ τῆς ἀλληγορίας συνάδουσι τοῖς
 Ἰουδαίοις τοῖς τὰς Γραφὰς διαστρεβλοῦσιν ³. Ἐξίχοντο δὲ οἱ θιασῶται τῆς
 τοιαύτης μεθόδου εἰς τοσοῦτον τόλμης καὶ παροινίας, ὥστε, κατὰ τὸν
 Μεγ. Βασίλειον « μὴ καταδεχόμενοι τὰς κοινὰς τῶν γεγραμμένων ἐννοίας
 τὸ ὕδωρ οὐχ ὕδωρ λέγουσιν, ἀλλὰ ἀλλήν τινα
 φύσιν, καὶ φυτὸν καὶ ἰχθὺν πρὸς τὸ ἑαυτοῖς δοκοῦν ἐρ-
 μηνεύουσι καὶ ἐρπετῶν γένεσιν καὶ θηρίων ἐπὶ τὰς οἰκείας ὑπονοίας πα-
 ρατρέφαντες ἐξηγοῦνται, ὥσπερ οἱ ὄνειροκρῖται τῶν φανέντων ἐν
 ταῖς καθ' ὕπνον φαντασίαις πρὸς τὸν οἰκετὸν σκοπὸν τὰς ἐξηγήσεις
 ποιούμενοι ⁴.

1. Ὁμιλ. β' § 38. 41—44, 51—52. Ὁμιλ. γ'. § 9, 10, 39—57. σ. κζ' τῶν
 Προλεγομένων τῆς ἐκδόσεως Φιλοθέου Βουεννίου, ὅστις τὴν συγγραφὴν
 ταύτην θεωρεῖ κατασκευάσμα τῶν Ἰουδαϊτῶν χριστιανῶν τινος, ἤτοι τῶν
 Ναζωραίων, Ἐβιωναίων καὶ Ἐλκεσαίων (αὐτ. σ. κη').

2. Περὶ ἀρχῶν 5, 18.

3. Εἰς Λευιτικὸν 5, 1. 6, 1. Γενεσ. 2, 1. 4, 6.

4. Ὁμιλ. Θ εἰς τὴν Ἐξαήμε. Παραιτέρω ὁ ἅγιος Πατὴρ τὴν τούτων λύ-
 μνην ἀφελλόμενος δογματίζει: « Ἐγὼ δὲ χόρτον ἀκούσας, χόρτον νοῶ καὶ
 θηρίον καὶ κτήνος πάντα, ὡς εἴρηται, οὕτως ἐκδέχομαι... » αὐτ. Τὸν ὁρθὸν
 κανόνα πρὸς ταῦτα παρέχει ἡμῖν Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης. « .μηδὲ ἐκδια-
 ζόμεθα τὰς προφητείας, μηδὲ τοῦ δμαλισμοῦ χάριν τῶν προφη-

Εἰς τοιαῦτα ἀτοπήματα καὶ παραλογισμοὺς ἔφθασαν, ὅσοι ἐκ τῶν ἀρχαίων βαθύτερον εἰς τὰ καθέκαστα τῶν ἁγ. Γραφῶν ἐγκύπτοντες ἠθέλησαν νὰ καθορίσωσι αὐθαιρέτως τοὺς ἐσωτερικοὺς νόμους καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων νὰ συμβιδιάσωσι τὰς παρουσιαζομένας ἀντιθέσεις· κατέληξαν δὲ οἱ τοιαῦτοι ἢ εἰς τὴν τελείαν τῆς θεοπνευστίας ἄρνησιν, ἢ εἰς ὑπερκριτικὴν ἀθετοῦντες καὶ ἐξεβελίζοντες τὰ ἐναντιούμενα χωρία, ἢ εἰς τελμηρὰν ἀναγωγικὴν ἀλληγορίαν, ὡς ἔπραξαν οἱ διάφοροι Grotte καὶ Kreuger πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων μύθων ἑρμηνείαν, ἢ τέλος εἰς τόσας ἄλλας ἀκρότητας καὶ παραδοξολογίας, ὧν βρῆθαι ἢ ἱστορία τῶν αἱρέσεων. Τὸ πνεῦμα τοῦτο καὶ τὰς τάσεις τῶν πάλαι αἱρετικῶν μετὰ μείζονος ὑπερκριτικῆς καὶ πολλοῦ τοῦ φανατισμοῦ ἐκπροσωποῦσι νῦν οἱ καλούμενοι Ὁρθολογισταί, οἵτινες ἀρνοῦνται τελείως τὸ θεόπνευστον τῶν ἁγ. Γραφῶν καὶ τὴν θείαν ἀποκάλυψιν, ἀποδεχόμενοι αὐτὰς ὡς ἐν τῶν πολλῶν τοῦ κόσμου βιβλίω. Οὕτω δὲ ἐπολλαπλασίασαν καὶ εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν ἐπηύξησαν τὰς κατὰ τῆς θεοπνευστίας ἐνοστάσεις προβάλλοντες τὰ ἀντιμαχόμενα χωρία τῆς ἁγ. Γραφῆς καὶ τὰς ἀντιφάσεις τῆς Μωσαϊκῆς κοσμογονίας πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης· ἀλλ' ὁ τὴν ἀποκάλυψιν ἀρνοῦμενος ἀρνείται αὐτὴν τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν καὶ τὴν πρώτην αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίαν, ὡς καὶ τὴν τάσιν νὰ ἐπανεέλθῃ πρὸς αὐτόν. Τούτοις ἀντιμέτωπος ἵσταται ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων ἐκκλησία τὴν ἀπόλυτον τῶν ἁγ. Γραφῶν θεοπνευστίαν δεχομένη μέχρι συλλαβῶν καὶ κεραίας. Τὸ μέσον κατέχουσιν, ἢ τε Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Καθολικὴ, αἱ δύο ἀρχαῖαι τῶν ἐπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐκκλησίαι, πᾶσαν μὲν τὴν Γραφὴν θεόπνευστον ἀποδεχόμεναι, ἀλλ' εἶδῃ τινὰ καὶ βαθμοὺς θεοπνευστίας διακρίνουσαι. Διὰ τῆς τοιαύτης διακρίσεως ἀναδιαστέλλεται ὁ ἰδιαζόντως λόγος τοῦ Θεοῦ, αἱ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ ἐκφερόμεναι αἰώνια ἀλήθειαι, τῶν ἀτομικῶν γνωμῶν καὶ ἄλλων συμβεβηκότων εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς ἀναφερομένων καὶ μετὰ τῶν ἀληθειῶν ἐκείνων συνεκφερομένων.

τικῶν χωρίων εἰς ἀγυρτικὰς ἐμπίπτωμεν λογοποιίας, ἀλλὰ νουνεχῶς καὶ τὰ καθ' ἱστορίαν εἰρημένα νοῶμεν καὶ τὰ κατὰ θεωρίαν προφητευθέντα ἐκλαμβάνωμεν, μήτε τὰ σαφῶς ἱστορηθέντα εἰς θεωρίαν ἐχθιαζόμενοι, μήτε τὰ λαμπρῶς προφητευθῆναι ὀφείλοντα εἰς ἱστορίαν καταβιβάζοντες, ἀλλ' ἀμφοτέροις πρόσφορον καὶ κατάλληλον νοῦν ἐφαρμοζόντες». Ἐπιστ. IV 203. Ὑπερμαχεῖ δὲ τῆς κατὰ λέξιν ἐννοίας ἐν Ἐπιστ. IV. 117.

3. Ὁρισμός, έννοια τῆς θεοπνευστίας καὶ ἀναγκαιότητος.

Αἱ ἐν τῇ ἀγ. Γραφῇ περιεχόμενα: αἰώνια ἀλήθειαι αἱ εἰς τὴν δογματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀναφερόμεναι εἶναι ἀποκάλυψις Θεοῦ καὶ τοῦ ἀγ. Πνεύματος κατὰ λέξιν ὡς εἶπεν ὑπαγόρευσις· ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα μέρη τὰ ὑπὸ τῶν ἱερῶν συγγραφέων πρὸς ἐξήγησιν καὶ συμπλήρωσιν τούτων συνεκφερόμενα μετέχουσι καὶ ταῦτα θεϊότητος τινος καὶ ἀγιότητος, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὴν βαθμὴν τῶν πρώτων. Τοιαύτην διάκρισιν ἐποίησατο ὁ Λυκούργος καὶ ἀνεστάτωσε τοὺς θεολογικοὺς κύκλους ἐν Ἀθήναις. Ἵνα τὰ ἀνωτέρω κατανοήσωμεν, ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν τὴν οὐσίαν τῆς θεοπνευστίας, ὡς καὶ τὴν σκοπὸν τῆς θείας ἀποκαλύψεως· διότι ἐκεῖνη εἶναι τὸ οὐσιώδες ταύτης γνώρισμα καὶ ἀνάγει εἰς περιωπὴν τὰ βιβλία τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης, ὧν παρόμοια ὁ κόσμος δὲν εἶδεν. «Οὐκ ἔστιν οὔτε εἶπεν τε σεμνόν, λέγει ὁ Χρυσόστομος, οὔτε πράξει θαυμαστὸν μὴ τοῦ ἀγ. Πνεύματος ἐπιθεδαιούτος τὰ λεγόμενα καὶ τὰ νοούμενα καὶ τὰ πραττόμενα»¹. Οὕτω δικαιολογεῖται καὶ ἡ ἀγιαστικὴ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐπενέργεια.

Ὁ συνήθης τῆς θεοπνευστίας ὀρισμὸς εἶναι: ἐπενέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ἢ μετάδοσις θεῶν καὶ ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν τοῖς ἱεροῖς ἀνδράσι σὺν τῇ δυνάμει πρὸς ὀρθὴν καὶ ἀλάνθαστον παράστασιν αὐτῶν ἐπενεργεία καὶ ἐπιστάσις τοῦ ἀγ. Πνεύματος ἐμπνέοντος, φωτίζοντος καὶ ἀνυψοῦντος τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν. «Ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμφει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὄνοματί μου, ἐκεῖνος διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν»². Τότε ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καθίσταται θεόληπτος, ἤτοι καταλαμβάνεται ὅλως καὶ καταυγάζεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ φωτός, ὥστε οὗτος ἀποβαίνει ὄντως λύρα θεοκίνητος τὴν θεοπεσίαν τοῦ ἀγ. Πνεύματος χάριν ὑπηγῶν· οὕτως ἐνήργησε τὸ θεῖον Πνεῦμα, τὸ ζῶν καὶ κινοῦν καὶ λαλοῦν ἐν ταῖς τῶν προφητῶν ψυχαῖς «καὶ λαμπροτάτην φωτὸς ἡμέραν ἐν αὐταῖς κατειργάζετο, διαυγέστερας καὶ θεωρητικωτέρας αὐτὰς ἀποφαίνον, ὥστε νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι συνορᾶν τε πάντων μάλιστα καὶ συγκρίνειν τὰ θεοπιζόμενα . . . καὶ μὴ μόνον τὰ παρόντα ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα»³. Ὅθεν «χεῖρες Θεοῦ» ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Αἰγυπτίνου, καὶ «κάλαμοι, ὄργανα καὶ στόματα Θεοῦ» ὑπὸ τοῦ θεοῦ Χρυ-

1. Ὁμιλ. ΡΙΑ' Τομ. Θ' σ' 731.

2. Ἰω' εδ', 25.

3. Εὐσέβ. Εὐαγγ. Ἀποδ. βιβλ. Κ. 1.

σοστόμου αἱ θεοεἰκελαὶ προφήται ὀνομάζονται. ¹ Αὐτὸ λοιπὸν τὸ Πνεῦμα συμπάρῃ τούτοις, φωτισθὼν, καθοδηγηθὼν καὶ ἐπισταθῶν εἰς τὴν μέτριαν κεραλαίαν ἀκριβῆ καὶ ἀναμάρτητον ἔκφρασιν καὶ εἰς τὴν παναρμόνιον συνάφειαν τῶν ἔννοιῶν κινῶν αὐτοὺς ἐν τῇ γράφειν κατέλαμπεν αὐτῶν τὸ ἡγεμονικόν, ἐνίσχυε τὴν μνήμην καὶ ἐπληροφόρει τὴν διάνοιαν πλήρως καὶ ἀδιστακτικῶς, προκειμένον περὶ τῶν ὑπερφυσικῶν καὶ αἰώνιων ἐκείνων ἀληθειῶν, αἵτινες ἄλλως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρασταθῶσι ἀκριβῶς ὑπὸ τοῦ πεπερασμένου ἀνθρωπίνου νοῦ. Σκοπὸς ἄρα τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἦτο «ἡ μετάδοσις ἀληθειῶν περὶ τε τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ περὶ τῶν πρὸς αὐτὸν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου ἀληθειῶν, εἰς ἧς ὁ ἄνθρωπος οἴκοθεν δὲν ἠδύνατο νὰ προβιβασθῆ ἀληθειῶν, ἀπ' ὧν ἐξαρτᾶται τὸ ἀνθρώπου ἡ σωτηρία». ² Ἐντεῦθεν ὡς πρὸς τὴν θείαν ἀποκάλυψιν ἡ ἀναγκαιότης τῆς θεοπνευστίας καθίσταται ἀπαραίτητος, ἐπὶ ἀγνώστῳ ἀληθειῶν, ἐπ' ὧν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου οἴκοθεν δὲν ἠδύνατο ν' ἀνυψωθῆ καὶ ἐπὶ τῶν «οὐ κατ' ἀνθρώπινην φύσιν λεγομένων καὶ ταῖς ἐκβάσεσι κρινόμενων». ³ Εἰς ταῦτα ὀρθῶς πάνυ καὶ δικαίως λέγεται, ὅτι «οἱ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι πνευματοφόροι Πνεύματος ἁγίου καὶ προφήται γενόμενοι, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐμπνευσθέντες καὶ σοφισθέντες ἐγένοντο θεοδιδάκτοι. . . ὄργανον Θεοῦ γενόμενοι καὶ χωρήσαντες σοφίαν τὴν παρ' αὐτοῦ. . . εἶπον καὶ τὰ περὶ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων». ⁴ Καὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην αἱ ὑψηλαὶ τῶν ἁγ. Γραφῶν ἀρχαὶ καὶ αἱ αἰώνιαι ἀλήθειαι αἱ εἰς τὴν δογματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀναφερόμεναι διδασκαλίαν ἐπεβλήθησαν ὡς «δόγματα Θεοῦ» εἰς σύμπαντα τὸν κόσμον καὶ ἐπέφερον τὴν ἀναγέννησιν καὶ σωτηρίαν αὐτοῦ. «Μόνη ἡ ἐρμηνεία ἐκείνη, λέγει ὁ Τολστόης, ἣτις διατείνεται ὅτι (ἡ θρησκεία) εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἁγ. Πνεύματος καὶ περιέχει τὴν μόνην ἀλήθειαν, μόνη αὕτη δύναται νὰ ἐξαλειψῇ τὰ μίση καὶ τὰς ἀφορμὰς τῶν αἱρέσεων». Πῶς δὲ ἀναζητῆα ἡ μοναδικὴ αὕτη ἡ ὑπερφυσικὴ ἀλήθεια; «Ἐν κεφαλαίοις καὶ συνέχουσιν ἡμῶν τὴν ζωὴν καὶ τὸ κήρυγμα» ⁵ κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον ὁ, εἰς τὰς μυστηριώδεις ἀληθείας εἰς «τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας» τοῦ Θεοῦ ⁷ περὶ ὧν ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει: «Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν

1. Εἰς τὸν δ' ψαλμ. καὶ εἰς τὰς Πράξ. (κεφ. Θ') Ὁμιλ. ΙΘ' «Τὸ στόμα, δι' οὗ φθέγγεται ὁ Προφήτης, στόμα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. . . Τὸ στόμα τῶν προφ. στόμα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ [Τομ. Γ' σ. 206 ἐκδ. Ἀθηνῶν].

2. Ἱερομν. σ 405.

3. Ὁμιλ. κατὰ Κελοσ. II σ. 281 α' ἐκδ.

4. Ἰουστ. πρὸς Τρύφ. β' 9.

5. Τὰ Εὐαγγέλια σ. 15.

6. Ὁμιλ. Α' εἰς Ματθ. § 2. Τομ. Ζ' σ. 5.

7. Ψαλμ. 50,6.

τοῖς τελείοις σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου . . . ἀλλὰ σοφίαν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην . . . ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν . . . ἃ ὀφθαλμοὶ οὐκ οἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη . . . ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ»¹ Κατὰ ταῦτα εἰς τὸ περιωρισμένον τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου ἀποβλέπων ἠδρόκησεν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἀπόρητον αὐτοῦ βουλήν, περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς τὰς ἀρρήτους καὶ τῶ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι ἀπροσίτους, ἀληθείας, τὰς πλήρεις θείας ζωῆς καὶ δυνάμεως πρὸς ἀναγέννησιν καὶ ἀποθέωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ «Θεοὶ ἐστέ καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες» (Δαβὶδ). Συνωδᾷ τούτοις ἐδίδαξε περὶ θεοπνευστίας καὶ ὁ Λυκοῦργος. Αὕτη ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν οὗτος ἐν τῇ ἀτελείᾳ αὐτοῦ ἀδυνατεῖ νὰ διασχίσῃ τὸν θετον γνόφον καὶ νὰ ὑψωθῇ εἰς τὴν ἔννοιαν καὶ κατάληψιν τῶν ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν τῶν τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ἀπεργαζομένων «ὥστε ἡ θεοπνευστία ἐνταῦθα χρησιμεύει πρὸς φανέρωσιν ἀγνώστων ἀληθειῶν, αὕτη δὲ ἡ φανέρωσις τῶν ἀγνώστων ἀληθειῶν ἀποτελεῖ τὴν θείαν ἀποκάλυψιν»².

§ 9. Διαιρέσεις θεοπνευστίας.— Ὁ ἰδιαζόντως λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἐξ ὑποκειμένου — Ἐναρμόνιαι τῶν δύο στοιχείων.

Θεὸς δὲ οὕτω ἐξ ἀρχῆς ὁ Λυκοῦργος τὸ ζήτημα περιώρισε τὴν κυρίως θεοπνευστίαν εἰς μόνα τὰ ἐξ ἀποκαλύψεως ἀγνωστα καὶ ἄλλως ἀτύλληπτα τῶ ἀνθρωπίνῳ νῶ, προπικροκευάτας ἡμᾶς καὶ εἰσαγαγῶν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ διακρίνειν τὴν θεοπνευστίαν εἰς εἶδη καὶ ἀποδέχεσθαι βαθμοὺς αὐτῆς εἰς τὰ διάφορα τῆς Γραφῆς μέρη. Οὕτω δὲ ἀποχωρίζονται κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν πάνθ' ὅσα, ὡς ἴδια ὑπὸ τῶν ἱερῶν συγγραφέων συνεκπερόμενα, ἅτε γνωστὰ αὐτοῖς ἢ δυνάμενα οἰκοθεν νὰ γνωσθῶσιν, οὐδὲως τῆς πρώτης ἐπιδέονται θεοπνευστίας, ἀλλὰ πρὸς ὀρθὴν καὶ ἀκριβῆ διατύπωσιν θείας μόνον τινὸς ἐπιστοσίας εὐλαβουμένης τῆς τοῦ γράφοντος ἐλευθερίας. Διὰ τῆς διακρίσεως ταύτης, καθιερωμένης καὶ ὑπὸ τινῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, υἱοθετηθείσης δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν νεωτέρων δογματολόγων, διασώζεται μὲν ἐπὶ πᾶσαν τὴν ἀγ. Γραφήν τὸ κύρος τῆς θεοπνευστίας, ἀναγνωρίζεται δὲ καὶ ἡ ὑποκειμενικότης τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως, τὸ τε ἐνσυνειδητόν καὶ ἐνεργὸν αὐτοῦ ἐν τῶ γράφειν· κατὰ ταῦτα δὲ ἐπιτρέπεται παρὰ τὰ ἐξ ἀποκλύψεως ἐξαγγελλόμενα θεῖα ῥήματα, νὰ διακρίνωμεν καὶ τὰς ἰδίας αὐτοῦ γνώμας καὶ κρίσεις, καὶ ἄλλα τινὰ μὴ σχετιζόμενα ἀμέσως

1. Α' Κορ. 2,6 - 11.

2. Ἱερομν. 301.

πρὸς τὸν ἰδιαζόντως λόγον τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ καὶ ταῦτα ὡς ὑπὸ πνευματεμπόρου ἀνδρὸς ἐκφερόμενα μετέχουσι πάντως θείασμα¹ καὶ ἀγιότητος, ἐν τούτοις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φέρουσι τὸν τύπον τοῦ πεπερασμένου καὶ τὰς ἐλλείψεις τῆς περιορισμένης ἀνθρωπίνης διανοίας. Οὕτω ἀπὸ τοῦ ἐπομένου κεφαλαίου εἰσερχόμεθα εἰς τὸ ἐπίμαχον σημεῖον τῆς μονογραφίας ἡμῶν ταύτης, τὴν διάκρισιν τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἐν τῇ ἀγ. Γραφῇ· αὐταὶ ἐνταῦθα συνάπτονται στενῶς τόσῳ, ὥπως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ πνεῦμα πρὸς τὸ σῶμα, καὶ δὲν συγγέονται μὲν, ἀλλὰ καὶ εὐχερῶς δὲν διαχωρίζονται· καὶ τοῦτο διότι «ἡ ἀποκαλύψις αὐτῆ καθ' ἑαυτὴν προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ τῆς ἀποκαλύψεως ἱστορία προέρχεται ἐξ ἀνθρώπων»² τοῖς εὐσεβοφρόνως μόνον θεολογοῦσιν ἀπόκειται νὰ καθορίσωσι τὰ ὄρια ἐκάστης ἐνεργείας, νὰ ἄρῳσι τὰς φαινομενικὰς ἀντιθέσεις καὶ τὴν ἀγαστὴν νὰ ἐπιφέρωσιν ἁρμονίαν, διότι κατὰ τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον «οὔτε ἀλλαχοῦ τῆς Γραφῆς οὔτε ἐπὶ τοῦ παρόντος χωρίου ἐναντία τὰ ῥήματα τῆς Γραφῆς ἀλλήλοις ἐστί, κἂν μάχεσθαι δοκῆ παρὰ τοῖς τῇ πίστει μὴ ὑγιαίνουσιν ἦτοι ἀσθενοῦσι τῇ γνώμῃ»³. Ὁ Ὀρθόδοξος λοιπὸν θεολόγος ἀεὶ μὲν ἀλλὰ μάλιστα περὶ δογματικῶν καὶ τοιούτων δυσεπιλύτων ζητημάτων προκειμένου ὀφείλει νὰ μὴ ἐκτρέπηται ἀλλὰ στερεῶς νὰ ἔχηται τῶν τῆς πίστεως διδαγμάτων, συνταυτίζων τὴν ἑαυτοῦ συνειδήσιν μετὰ τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ Λυκούργος³, διότι ἐφ' ὅσον ἡ διδαχὴ τοῦ Εὐαγγελίου δὲν εἶναι ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐξ ἀποκαλύψεως, ἡ τε διατύπωσις καὶ ὁ καθορισμὸς αὐτῆς ὑπὸ ἱερῶν καὶ θεοπνεύστων συνετελέσθη ἀνδρῶν. Ἔργον ἡμῶν εἶναι οὐχ ἰδίας νὰ ὑποστηρίξωμεν διδασκαλίαν, ἀλλὰ συνωδᾶ τῷ πνεύματι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ παραδόσει τῆς Ἐκκλησίας, ν' ἀποφαινώμεθα, καθορίζοντες τὰ ἀκαθόριστα καὶ ἐπιλύοντες πᾶσαν ἐναντιοφάνειαν, ὥστε ἡ ἀπόφανσις ἡμῶν νὰ εἶναι ἀπαύγασμα τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας, μήτε κατὰ κεραίαν ἐκκλίνοντες τῶν παραδεδεγμένων, ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος τούτου παραγόμενοι. «Ἀξίω σε, ἀποφαινεται ὁ Θεοδώρητος, μὴ λογισμοῖς ἀνθρωπίνους ἐπιτρέψαι τῆς ἀληθείας τὴν ἔρευναν, ἀλλὰ τῶν ἀπαστόλων καὶ προφητῶν καὶ τῶν μετ' ἐκείνου ἀγίων ἐπιζητῆσαι τὰ ἴχνη»⁴.

Περαιίνοντες τὸν περὶ τῆς ἐννοίας τῆς θεοπνευστίας λόγον ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ ἐξάρωμεν ἐν προκειμένῳ τὴν συντηρητικότητα

1. Ἰενύσιος, Σπαρτ. ἔντριτον σ. 75.

2. Κατὰ αἰρέσ. 63 σ. 74. Ταῦτα λέγει ἐρμηνεύων τὸ [Παροιμ. 8]: Κύριος ἔκτισέ με.

3. Ἱερομν. Πρὸλ. κη'.

4. Διάλογος πρὸς Ἐρασιππὸν Α'.

τοῦ Λυκούργου διασελαγίζοντος τὰ ἀσαφῆ καὶ σκοτεινὰ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας μέρη διὰ τοῦ ἀπλέτου φωτός τῆς τῶν Πατέρων θείας ἀκτινοβολίας, συνῶδ᾽ αὖ τῇ χρυσῇ συμβουλῇ· «Εἰ γραφικὸς ἀνακινήθει λόγος μὴ ἄλλως τοῦτον ἐρμηνευέτωσαν, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οἰκείων συγγραμμάτων παρέθεντο»¹, κηρύττει δὲ οὗτος τὰ ἀξιόλογα ταῦτα «Ἄνευ στερεῶν ἀρχῶν αἵτινες περιορίζουσι τὴν τοῦ ἀνθρώπου αὐθαιρεσίαν ἀδύνατον νὰ παραστήσῃ τις τὸν χριστιανὸν θεολόγον..». Ἐὰν προορισμὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤθελεν εἶσθαι νὰ δεσπόξῃ ὁ νοῦς καὶ αὐτοῦ στοχασμῆί, ὁ Χριστὸς δὲν ἤθελεν εἶπει. «Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς».. «ἡ ἀλήθεια καὶ οἱ ἡ ζωὴ» καὶ ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Γαλάτας: «Ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζεται ὑμῖν παρ' ὃ εὐαγγελισάμεθα ὑμῖν ἀνάθεμα ἔστω»².

ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΛΑΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ

1. Καν. 10¹ τῆς 5¹ Οἰκ. Συν.
2. Ἱερομν. 205.